

Jak jsem se rozešel s náboženstvím

LEOPOLD INFELD

Přišla doba, kdy se pro mne formálnosti ranních modliteb staly něčím až přímo mučivým; tak tomu ostatně bývá u každého židovského chlapce, když mu mine třináctý rok. Tyto formálnosti spočívaly v tom, že si modlíci přikládali dvě kožené kostky, jednu na hlavu a druhou na levou ruku. Uvnitř kostek byly „svaté“ hebrejské texty, které bylo uloženo tisknout půl hodiny na tělo, aby tak jejich smysl pozvolna přešel koženou schránkou a vlastní kůží věřícímu do mozku a do srdce. Kostky se upevňovaly k hlavě a ruce koženými řemínky.

Jednoho dne jsem onemocněl a zdálo se mi, že nemoc je dostatečným důvodem pro to, abych si nemusel přivazovat rituelní kostky. Před bohem a před svým otcem jsem však nebyl natolik nemocen, aby mne to osvobodilo od povinnosti číst z modlitební knížky modlitby. S bolestmi hlavy jsem vstal z postele, vzal modlitební knížku a začal z ní mechanicky odříkávat. Náhle mi blesklo hlavou, že celý tato procedura, na kterou jsem již dávno přivykl, je vlastně něco idiotsky nesmyslného.

Cožpak je možno, tádal jsem se, aby bůh mou modlitbu slyšel? Když jsem byl malý chlapec, představoval 'sem si pánaboha jako velikánského žida s dlouhými stříbrnými vousy, který se dívá odkudsi z oblaků na všechno tady na světě. Když se však tyto naivní dětské představy rozplynuly, nezaujalo už jejich místo nic. Modlení se mi tak stalo jen a jen povinností. A ve chvíli, kdy jsem se cítil nemocen, zdálo se mi tato povinnost obzvláště těžká. Více než kdykoli dříve jsem si uvědomoval, jak je tento rituál nesmyslný a hloupý.

Zavřel jsem modlitební knížku. Poprvé v životě jsem vynechal ranní modlitbu. To byl začátek.

V příštích měsících jsem krok za krokem postupoval po cestě hříchu. Porušoval jsem rituál, jak jen to šlo; přestal jsem se vůbec modlit, v sobotu jsem psal atd. Dopustil jsem se dokonce i toho nejstrašnějšího hříchu: v „soudný den“, tj. v den půstu, jsem jedl v restauraci nepostní, zakázanou uzenku. Doma jsem přítom lhal seč jsem byl a snažil se budít dojem, že je se mnou všechno v pořádku. Ale ke katastrofě muselo dojít; dříve či později muselo mé podvádění vyjít najevo.

Stalo se to o vánočních prázdninách. Otec vstal jako obvykle časně ráno, aby šel do synagogy na ranní modlitbu. Nebylo mu však dobře, a tak se nakonec

rozhodl pomodlit se doma; protože však nechával své modlicí kostky v synagoze, chtěl použít mých. Vzal sáček, v němž jsem měl kostky uloženy — prach usazený na sáčku i uvnitř něho jasně říkal, že jsem se kostek nedotkl po celé měsíce. Závěje prachu na tak svaté věci!

Po léta se otec snažil svému synovi vštípit židovské tradice. A teď jej tento syn, krev jeho krve, kosti jeho kostí, podvádí a nemodlí se. Převrat tak řetěz tradic, pojících jej s židovským národem . . . Otec, zrudlý pohnutím a hněvem, nevěda ani co dělá, přiskočil k mé posteli a začal mne bít. Rány mne vytrhly z hlubokého spánku. Než jsem si uvědomil, oč jde, uběhla celá chvíle. Jen pomalu jsem se probíral ze světa snů k plnému vědomí. Konečně jsem pochopil, že nesním, že rány, které cítím, jsou tou nejskutečnější skutečností. Stále ještě v polospánku, poznal jsem podle otcových výkřiků, co se stalo: otec odhalil můj podvod.

Když jsem se zcela probíral a rány už přestaly dopadat, bylo mou reakcí jedno jediné: nenávisť a nenávisť. Byl bych snad otce udeřil, kdybych nebyl býval od malička vyrůstal v zajetí představ, že ruka, která se vzdáhne na otce, počne usychat a upadne . . .

V oně chvíli jsem na tváři dědečka, který mě neměl rád, poprvé uviděl výraz zjevného uspokojení. Matka vypadala bezmocně; jen mne prosila: „Omluv se tatínkovi, řekni, že už to nikdy neuděláš.“ Má starší sestra přilévávala oleje do ohně: prý už si dávno myslela, že podvádím. Naproti tomu milovaná mladší sestra vypadala velice nešťastně. Dnes tyto jejich pocity chápu, ale tehdy ve mně vřela nenávisť proti všem a proti všemu, co mě obklopovalo. Chtělo se mi utéci a k tomuto životu se už nevrátit.

Nenávisť a touhu po odplatě pozvolna vystřídal pocit převahy. Říkal jsem si: „Ne, nezasloužil si ani, abych jim odpovídal. Mou jedinou odpovědí bude opovržení. Uteču z tohoto domu, neřeknu nikomu ani slovo a nikdy



Leopold Infeld byl nejprve žákem a později po dlouhých letech spolupracovníkem Alberta Einsteina. Spolu s ním napsal knihu „Vývoj fyziky“, která je považována za klasické dílo; sám je kromě mnoha odborných statí autorem velmi známého populárního díla „Fyzika jako dobrodružství poznání“. V současné době je Infeld profesorem na Varšavské univerzitě a členem Polské akademie věd. Ve druhé světové válce, za okupace Polska, žil ve Spojených státech a v Kanadě. Tam sepsal své vzpomínky, z nichž vychází i tato úvaha, vydaná nakladatelstvím „Książka i Wiedza. Otskumeme překlad zděvěrečné části této stati.

zimníku. Slyšel jsem, že je to moc dobré. Ale — mám něco koupit a zapomněl jsem si vzít peníze. Nemůžeš mi půjčit deset grošů?“ Kamarád sáhl do kapsy a vyndal drobné, vyhledal minci a podal mi ji. Rychle jsem ji zastrčil. „Díky. Brzo ti to vrátím. A teď musím běžet! Je mi zima.“

V nejbližším obchodě jsem si koupil za dva groše dvě housky, vešel na dvůr jakéhosi domu a tam svou snídani snědl. V kapse mi zůstalo ještě osm grošů. I když se hlad zmenšil, zima byla nesnesitelná. Ruce a tváře mi zčervenaly a pak se zbarvily do modrofialova.

Musel jsem se rozhodnout, co udělat. Měl jsem jednoho přítele, kterému bych dokázal říci všechno a s jehož soucitem, jak jsem se domníval, jsem mohl počítat. Šel jsem tedy k němu — ve skutečnosti jsem utíkal — a dověděl jsem se, že není doma, že se vrátí až v šest hodin večer. Bylo devět hodin ráno. Ještě devět hodin času! Jak je přechůdkám?

Nemohl jsem děle chodit po ulicích; zima a vítr byly nesnesitelné. Už teď jsem uši necítil. Kdybych měl aspoň teplé rukavice! Ale vědomí toho, že rodiče jsou nešťastní a že nevědí, kde jsem, dodávalo mi sílu. (A stále ještě jsem po těle cítil otcovy rány.) Kam teď jít? Náhle jsem dostal nápad: blízko byla židovská knihovna s čítárnou, velkou a teplou. Otvírala se v devět hodin ráno a všeho všudy byla pět minut od místa, kde jsem právě byl. To byla záchrana! S rukama v kapsách jsem k údivu chodců běžel po Dětlovské ulici, zahnal do Krakovské. Když jsem přišel do čítárny, vzal jsem do rukou těžkou knihu a snažil se v ní číst. Ale ve čtení mi bránila spleť zmatených myšlenek: Teď už nezmrznu. Je zde teplo. A hladem taky neumřu. Mám osm grošů, to znamená osm housek. Všechno ostatní mohu do šesti do večera postrádat. Pak otevřu své srdce příteli.

Jak jsem potřeboval někomu se vyzpovídat! Ještě celých osm hodin musím však čekat. Má zlost a nenávist počala zvolna roztávat teplem, které vydechávala kach-

se už sem nevrátím.“ Otec, který viděl, že se nedostavila očekávaná reakce, pochopil, že zašel příliš daleko. Ve své zlobě a vzrušení očekával totiž, že učiním nějaké gesto, kterým by se napětí vylilo a atmosféra vyčistila. Matka opakovala pořád jedno a totéž: musím se otci omluvit. Ale já jsem si říkal: „Tito lidé mne nechápu a nikdy chápat nebudou. Byl jsem v tomto domě cizím člověkem. A už toho mám dost.“

S těmito myšlenkami jsem se pomalu začal oblékat — připravovat svou jedinečnou pomstu. Nikdo nevěděl, co dělám. Rychle jsem se dooblékl a bez jediného slova, s prudkým zabouchnutím dveří, jsem vyběhl ven.

Na schodech jsem si uvědomil, že jsem udělal dvě velké chyby: zapomněl jsem si vzít trochu peněz, které jsem nechal ležet na stole, a ve vzrušení a chvatu jsem si také zapomněl vzít zimník. To byla chyba ještě horší. Na to, abych se vrátil, byla však má hrdost příliš velká, a tak jsem se rozhodl jít bez kábdy a bez peněz. Má smrt hladem a zimou bude pro ně tím nejspravedlivějším trestem, ujišťoval jsem se.

Odešel jsem ovšem také bez snídání. Venku byl mráz. Ulicemi víl chladný vítr a já jsem mrzl. Hladový a prostydý, s tělem ještě rozbolavěným od otcových ran, pln nenávisti a ponížení, nebyl jsem schopen správně uvažovat a nevěděl jsem, co si počít. Před očima jsem měl vidinu teplého pokoje, horké kávy a chutných, čerstvých housek. Vtom jsem za sebou uslyšel: „Ty ses zbláznil, človče, copak se v takové zimě dá chodit bez kábdy? Nachladíš se!“ Byl to můj spolužák, dobrý kluk, trochu tlustý a ne moc chytrý.

„Chci se otužovat a budu denně chodit půl hodiny bez

lová kamna. Pomyslel jsem na matku. Ano, otec zasluhuje trest, ale já takto spíš trestám maminku. Otec je silnější a asi na mne vůbec nemyslí. Ale maminka se trápí. Neví, kde jsem. Ví pouze, že jsem odešel z domu bez zlmníku. Teď na mne myslí a pláče. Ale záhy se mé myšlenky obrátily jinam. Nač myslí má matka při pláči? O tom, že jí bůh potrestal špatným synem? A proč jsem špatný? Protože jsem se nemodlil. A proč se mám modlit, když je to nesmyslné? Mám snad klamat sám sebe jen proto, aby byl otec spokojen? Proč nemohu odejít z domu a žít tak, jak žije můj přítel? Mohli bychom spolu bydlet. Mám v zdložně nějaké úspory, které jsem si vydělal kondicemi. Peníze by stačily na první dva měsíce. Ale má vkladní knížka je v otcově pokladně a já ji nedostanu. Vše je beznadějně! Musím čekat na přítele. Doufal jsem, že mi řekne: Zůstaň u mne nějaký ten týden; pak už se východiště najde.

*

Devět hodin čekání nakonec uplynulo. Byla sněžena desátá houska a utracen desátý groš. Když táhlo na šestou, vypravil jsem se znovu k příteli. Byl stále mráz, ale vítr už zeslábl. Musel jsem v přítelově světnici ještě půl hodiny čekat. Díval jsem se zamrzlým oknem na ulici a zdálo se mi, že má samota nikdy neskončí. Konečně jsem uviděl, jak známá postava zahýbá ze Starodomu na Dětlevskou. Když se otevřely dveře, hlasitě jsem se rozplakal.

„Proboha, uklidni se! Co se stalo?“ Z mého zmateného, pláčem přerušovaného vysvětlování přítel pochopil, že mám doma nějaké nepřijemnosti a že jsem z domu utekl.

„Uklidni se! Uvařím čaj a ty mi celou historii klidně vyložíš.“ Postavil na stůl dva hrnčičky čaje, chléb, máslo a sýr — jídlo, které se mi zdálo vrcholem rozkoše, po kterém jsem celý den toužil.

„Pil jsem horký čaj smíchaný se slzami a vyprávěl příteli historii tohoto dlouhého dne. Přítel přinesl řeč přímo otcovskou: „Škoda, že jsem zde dnes nebyl. Já bych nikdy neudělal to co ty. Dobře sice chápu tvé pocity, ale musíš se také vmyslet do otcova postavení. Můj otec by si počínal právě tak, ale mne by nikdy nenapadlo utíkat kvůli tomu z domu. Kdyby byl rodičem všechno vysvětlil, omluvil se a řekl několik přijemných slov, bylo by se tím celé divadlo skončilo. Nejlepší, co teď můžeš udělat, bude, když hned půjdeš domů, rodiče odprosíš, a tak celou věc urovnáš. Proč se nesnažíš podívat na všechno očima svého otce?“

Rozhodně jsem odporoval: „Co budu živ, nebudu se rodičům omlouvat za to, že nejsem pokrytec. Nevrátím se! Za nic na světě se nechci vrátit! Jestli mi nedovolíš, abych nocoval u tebe, budu spát třeba na ulici, ale

nevrátím se. Nepůjdu domů!“ Přítel se mne pokoušel uklidnit a ujistil mě, že u něho mohu přespát. Byla to moje první noc mimo domov. Těžký den mne unavil, a tak jsem spal jako zabitý. Ráno jsem se už cítil lépe, byl jsem klidnější. Společná příprava snídaně a krátká účast na nezávísle, samostatném životě mého kamaráda mi působily potěšení.

Ukázalo se, že můj přítel byl opravdu pevně přesvědčen, že se musím vrátit domů. I já jsem zvolna začínal vidět, že nemám jiné východiště. Neslevoval jsem však ze svého rozhodnutí, že se nebudu ospravedlňovat a omlouvat. Budou-li chtít, abych je prosil za odpuštění, odejdu znovu z domu. Ale tentokrát si vezmu zimní! Bylo to laciné hrdinství. Dobře jsem věděl, že nikdo nebude trvat na odprošení a že maminka je stejně již k smrti vyděšená. Domluvili jsme se, že k nám půjdeme s přítelem oba; ujišťoval mě, že napřed s rodiči promluví, než jim vrátí ztraceného syna.

Otevřela nám maminka. Byla bledá a měla modré kruhy pod očima. Řekla jen, abych šel dál, a víc nemluvila. Řeč mého přítele spočívala v jediné větě: „Tak tady je Leopold, byl přes noc u mne.“ Ve velkých rozpacích rychle odešel. Maminka byla celá bez sebe a velice se bála, aby se mne nedotkla nějakým neopatrným slovem. Proto raději neřikala nic a jen snáhla na stůl všechny možné dobroty, aby mi nějak vynahradila předchozí den. Otec byl zaražen. Když jsem se s ním potkal, neřekl ani slovo, a také příští dny jsme spolu nemluvili. Jen můj protivný dědeček chodil po pokoji a bručel si pro sebe: „Kdyby to byl můj syn, přerazil bych mu všechny kosti a domů bych ho nepustil.“ Starší sestra soudila, že jsem si počínal hanebně, a v návalu zlosti mě nazvala nočním tulákem. Naproti tomu mladší sestra, a spolu s ní služka, mi projevovaly sympatie a vykládaly, jak se mne pokoušely najít a dát mi můj kabát.

První pokusy o protržení dusné atmosféry v domě udělal otec. Začalo to obyčejnými větami, ať mu podám chléb, nebo otázkami, nechci-li ještě kousek masa. Chápal jsem, že je to snaha znovu nastolit v domě mír a pokoj, ale byl jsem rozhodnut nepoddávat se. Demonstrativně, skoro hrubě jsem odmítal všechny náboženské povinnosti, na jejichž obranu mne otec zbil. Uvažoval jsem poněkud dogmaticky: Teď najednou otec s mým chováním souhlasí a nijak ho to neznepokojuje. Nač tedy vlastně byl celý ten skándál? Je snad sadista, který bije syna bez příčiny?

Od mého návratu domů, uběhly už málem dva týdny. A atmosféra byla stále napjatá. Jednoho dne jsem seděl mlčky při snídani, hleděl do talíře a říkal si, že se nijak své rodině nepodobám. Pojednou jsem spatřil, jak otec vyndal z kapsy malý balíček a nesmělým po-

hybem, který tak málo odpovídal jeho obvyklé sebedůvěře, jej pomalu rozbaluje. Otcovo počínání mě zaujalo. Když odložil stranou hnědý papír a provázek, kterým byl ballček zavázán, všiml jsem si, jak matčina tvář zářila radostí. Ballček měl uvnitř ještě bílý papír. Otec jej rozhrnul: pod ním bylo několik krásných hedvábných vázank. „Všiml jsem si, že máš otřepanou vázanku, a tak jsem ti koupil nějaké nové.“ Tato slova působila jako jiskra, již se vyrovnaly naše různé potenciály. Poděkoval jsem a otec jen prostě řekl: „Nas je dlouho a k spokojenosti.“ Od té chvíle v našem domě zavládla opět pohoda.

Proč se změnil otcův vztah ke mně? A proč mě měl s přibývajícím věkem stále raději a byl ke mně stále něžnější? Proč mi později pomáhal na životní cestě, která se tak mnoho lišila od dráhy, kterou kdysi svému jedinému synu určil?

Myslím, že dnes už mohu na tyto otázky odpovědět. Jsem přesvědčen, že by můj otec byl býval lepším vědcem než já, kdyby byl měl možnost stát se jím. Aniž co tuší o nějaké teorii, dokázal často řešit matematické úlohy neobyčejně bystrými postupy. A přitom vychodil jenom čtyři třídy obecné školy! Když jsem mu kdysi při koupání vysvětlil Archimédův zákon, i to, proč se nám nohy zdají ve vodě kratší, velice pěkně všemu porozuměl a sám přicházel na nové aplikace zákonů, s nimiž se právě seznamil.

Otcův život byl těžký a vzbouřit se proti němu bylo beznadějné. Smířil se proto s podmínkami svého života a snažil se sám sebe přesvědčit, že tyto podmínky jsou snesitelné, a dokonce i dobré. Byla to pro něho nezbytnost, jinak se nemohl cítit spokojen a šťasten. Má rebelie v něm vyvolala pochybnosti o šťastném životě a probudila myšlenky na všechny ztracené možnosti. Zlost a vztek na mne byly první reakcí na tento nápor. Pak nastal obrat. Otec vytušil v mé vzpouře odraz svých neuskutečněných tužeb. Zazdalo se mu, že snad já mohu dosáhnout toho, co osud odepřel jemu. Později se otcův poměr ke mně hned zlepšil, hned zase horšil, s přílivy a odlivy těchto protikladných emocí. Ale už jen velmi zřídka v něm nabyla zloba a zklamání převahu nad hrdoostí a přátelstvím.

Říkávali nám: Poslouchejte otce a matku, kteří si přeji vaše štěstí. Mám dobré důvody říci: Vzepřete se otcí a matce — a přinesete štěstí i jim.

*

V jedné z populárních knížek, které jsem v té době přímo hltal, dočetl jsem se o Galileo Galileim; jak jednou — bylo mu tehdy sedmáct let — vešel do kostela a všiml si houpajících se věčné lampy. Porovnal rytmus svého tepu s rytmem houpajících se lampy

a zkonstatoval, že doba výkyvu je stále stejná, i když se amplituda zmenšuje. Tak se zrodil nový přírodní zákon, vyjadřující nezávislost periody kmitání na amplitudě. Spatřoval-li Galileo v přírodních zdkonech dokonalost, která je odkazem božské velikosti, pak jeho nadšení nad objevem tohoto zákona muselo být tisícínsobně větší než ona extáze, která doprovází náboženské rozjímání.

V téže knize, pokud se nemýlím, uviděl jsem také obrázek šikmé věže v Pise. V duchu jsem sledoval Galileiho na vrchol věže a div že jsem na vlastní oči neviděl, jak shazuje dolů těžké předměty — aby se stal prvním člověkem na naší planetě, který pochopil, že budeme-li shazovat předměty ze stejné výšky, pak všechny, bez zřetele na jejich váhu, dopadnou na zemi ve stejném okamžiku. Tento tak prostý, bezmála očitelný zákon byl objeven teprve před třemi sty lety! Uvědomil jsem si, že tento zákon i jiné podobné zákony jsou součástí fyziky, která vysvětluje neživou přírodu. Jednoho dne ke mně přijel bratranec z města Nowy Sącz. Jeho matka ho poslala do velkého města Krakova, aby si v odměnu za úspěšnou maturitu prohlédl hlavní město Haliče. Protože jsem sám do gymnasia nikdy nechodil, byl jsem dychtiv dovědět se něco o jeho dojmích. Zeptal jsem se ho, má-li rád fyziku. Odpověděl mi: „Fyzika a matematika, to byly nejnudnější předměty; hodinu po maturitě jsme už zapomněli všechno, co jsem z nich zřel. To i biologie byla lepší. Fyzika ani matematika mě nikdy nezajímaly. Ale byl s námi ve třídě jeden poloviční blázen, který byl v těchto předmětech geniem. Koupil si tři velké svazky fyziky a znal toho skoro tolik co učitel.“ Byl jsem ohromen. Cožpak se toho na světě tolik o fyzice ví, že je tím možno zaplnit tři velké svazky? Snad bych si ty tři knihy mohl koupit a naučit se absolutně veškerou fyziku! Zeptal jsem se bratrance, nezná-li náhodou jméno autora? Znal. Knihu napsal A. Witkowski, profesor Krakovské university.

Příštího dne jsem běžel do Špitální ulice a pátral v antikvariátech. Skutečně jsem objevil ony tři těžké a velké svazky, které se také po dalším smlouvání staly mým vlastnictvím. Netušil jsem, že si nesu domů nádherné dílo, v němž je s pozoruhodnou přesností a jasností vyložena podstata fyziky, že je to základní učebnice experimentální fyziky onoho období.

Četlo se mi těžko. V knize bylo málo povídaní, málo obrázků i málo technických podrobností, jen stěžejně zákony a hlavní pokusy. Po dvaceti stránkách jsem uvízl: objevily se znůčky „sin“ a „cos“ — a já nevěděl, co znamenají. Začal jsem si uvědomovat, že k tomu, abych pochopil fyziku, je asi třeba lépe znát matematiku, než ji znám já. Nezbylo mi, než se znovu vypravit k an-

tíkvádům do Špitální ulice — hledat učebnici matematiky.

Radostně i bolestně jsem se pomalu prokousával novou knihou. Její stránky mi umožnily, abych vybudoval okolo sebe nepřoniknutelnou hradbu. Ve vědě jsem nacházel prostředek, jak utéci ze skutečnosti, a zároveň zdroj radosti a blaženosti, o nichž jsem předtím neměl ani potuchy. Pozdnými pod čarou v mých knihách mne přiváděly k novým pramenům. Založil jsem si knihovnu z matematických a fyzikálních knih. Utrácel jsem za knihy všechny peníze, které jsem dostával od rodičů i které jsem si vydělal kondicemi.

Postupně jsem začal chápat, že věda není zavřená kniha, ale proměnlivý, pulsující, stále se rozvíjející, živý organismus. Bylo mi jasné, že zatím jsem schopen pouze povrchního a zamlženého pohledu na toto obrovské a překrásné teritorium. Vášnivě jsem si před poznat fyziku důkladně — stát se fyzikem. Nikdy mě k fyzice nepudila její přitažlivá stránka. Za celý svůj život jsem u sebe neobjevil žádné vyndlezecké schopnosti. Stydlím se to přiznat, ale mě ruce nikdy nepracovaly. Na fyzice jsem si záležel přesný charakter jejích úsudků; zdálo se mi přímo zázračné, že z několika prostých pouček lze odvodit tolik složitých fakt.

Začal jsem věřit v existenci přírodních zákonů ve všem a všude. Přesně si vzpomínám na větu, kterou jsem objevil v jedné z knih Poincaréových, jež jsem tehdy žádostivě četl: „Největším zázrakem na světě je to, že není zázraků.“ V této větě je slovo „zázrak“ použito ve dvou významech: jednou jako něco, pomocí čeho lze porušit přírodní zákony, podruhé jako něco, co způsobuje, že přírodní zákony nikdy nemohou být porušovány. Budu zde používat slovo „zázrak“ v tom prvním, obecně rozšířenějším významu.

Víra v boha je spjata s vírou v zázraky, s vírou v možnosti porušovat přírodní zákony. Nboženství bez zázraků, to je nboženství bez vzkříšení, které by pochopitelně bylo zázrakem největším; to je nboženství bez posmrtného života, bez pekla i bez ráje; to je nboženství, v němž odumírají etické zásady — neboť právě jimi se život společnosti stává prostší a pohodlnější, a naprosto ne proto, že bůh s přesností účelného sečítá hříchy a dobré skutky každého z nás. Co tedy zůstává z takového nboženství? Což lze vůbec nboženství bez existence samého boha, vměšujícího se neustále do našeho všedního života, nazývat nboženstvím?

Spinozza i Einstein odvětili na tuto otázku kladně. Pro ně je totiž nboženstvím právě ona víra v nezměnitelnost zákona řídicího vesmír; to je jejich víra v boha. Slovo „bůh“ zde opět figuruje ve dvou protikladných významech: jednou jako bůh — osobnost, která odměňuje a trestá, podruhé jako něco, co nemůže ani

odměňovat ani trestat; jako vesmír, který se řídí věčnými zákony. Je zcela pochopitelné, že k velmi mnohým neužitečným diskusím dochází právě proto, že pojmy v nich užívané jsou špatně vymezeny. Všimněme si proto zpočátku pojmu „bůh“ v tom prvním, neeinsteinském významu: boha jako osobnosti. Spojujeme-li takovéto pojetí boha s problémem nboženství, a problém nboženství s problémem nboženského vyznání, pak je třeba zcela jasně říci, že dogmata tohoto nboženského vyznání jsou dnes v právě tak velkém rozporu s vědou, jako tomu bylo v době Koperníkově a Galileiho.

A jak je tomu s pojetím boha u Spinozzy a u Einsteina? Když se Napoleon ptal Laplacea, proč se v jeho pěti-svazkovém díle ani jednou nevyskytuje slovo „bůh“, slavný astronom a fyzik mu odvětil: „Neměl jsem této hypotézy zapotřebí.“ A skutečně, studujeme-li hvězdné nebe, nebo bakterie pod mikroskopem, chápeme, že toto slovo — bůh — vyjadřuje metafyzické emoce, že nemá prázdňou racionální podstatu.

Často jsem se zamýšlel nad tím, jak je možné, že mnozí vědci, fyzikové nebo přírodovědci, jsou nbožensky založeni. Vzpomínám si (kdesi jsem to četl, snad u Anatola France?) na rozhovor dvou vědců, lékařů, z nichž jeden byl věřící a druhý ateista. Bezvěrec se ptal věřícího: „Jak to, že ty, lékař, můžeš věřit v zázrak neposkvrněného početí?“ Věřící na to odpovídal: „A což snad obyčejné početí není tím největším zázrakem?“ V této otázce a odpovědi nalézáme týž dvojitý smysl, obsažený ve slově „zázrak“, o němž jsme již hovořili. Tento dialog je samozřejmě sofistika, která nezodpovídá otázku, proč inteligentní lidé, vědci, věří v boha. Nemyslí si ostatně, že na tuto otázku existuje racionální odpověď. Nboženské věci jsou obyčejně uzamčeny v lidské mozků jako v zásuvce stolu a přístup k nim je obtížný. Když jsem byl mladý, nejednou jsem rozpídal na toto téma diskusi. Odpůrci přecházeli ze sféry věcných důkazů do sféry emocí, kde logické argumenty nevedou k výsledkům. Teď bych již takové diskuse nezačínal . . .

Není mým cílem útočit na nboženství. Cílem toho, o čem pší, je cosi jiného: je to obhajoba mého stanoviska, objasnění, proč jsem se ve svém životě odvrátil od nboženství. Když jsem koncipoval tyto stránky, vycházel jsem ze svých vzpomínek, které jsem si zapsal před dvaceti lety, když jsem byl v USA a v Kanadě. Přeji si, aby v době, kdy nboženská nesnášenlivost slíh, byl můj ateistický postoj respektován. Víím, že nesnášenlivost je dílem mnoha temných existencí. Víím také, že má slova dojdou jen k několika tisícům lidí. A i z těch mohou přesvědčit jen některé. Ale právě proto jsem toto slova napsal.



© Vydává Orbis, Praha, Vinohradská 46 • Redakce: Brno, nám. Družby národů 5, telefon 32835

Předseda redakční rady prof. dr. F. Herčík, člen korespondent ČSAV • Vedoucí redaktor dr. Z. Křapa • Redaktoři O. Bárta a J. Beněš • Grafická úprava B. Havlíček • Tiskne Rudé právo, Brno • Cena 2,50 Kčs • Rozšiřuje Poštovní novinová služba, objednávky a předplatné přijímá Poštovní novinový úřad — ústřední administrace PNS, tř. Obránců míru 2, Brno. Lze také objednat u každého poštovního úřadu nebo doručovatele. Objednávky do zahraničí vyřizuje Poštovní novinový úřad — vývoz tisku, Jindřišská 14, Praha 1 • Q-21*31090 • Dáno do sazby 2. ledna 1962

OBSAH

<i>Akademik Ivan Málek DSc., laureát státní ceny, nositel Řádu práce, ředitel Biologického ústavu ČSAV, Praha:</i>	
Velký úkol světové vědy.	65
<i>Akademik Leopold Infeld, profesor Varšavské univerzity, Polská lidová republika:</i>	
Jak jsem se rozešel s náboženstvím	74
<i>Doc. MUDr. Oldřich Nečas CSc., vedoucí katedry obecné biologie na lékařské fakultě University J. B. Purkyně, Brno:</i>	
Ribosomy — nová buněčná struktura	79
<i>Inž. Olga Maivaldová, vědecká pracovnice Výzkumného a zkušebního leteckého ústavu, Praha:</i>	
Na prahu vesmíru	81
<i>RNDr. Václav Zýka CSc., ředitel Ústavu nerostných surovin, Kutná Hora, a inž. Jiří Vtělenský, vědecký pracovník téhož ústavu:</i>	
Co víme o chemii vesmíru?	85
<i>Akademik Lev M. Šabad, Ústav experimentální a klinické onkologie Akademie lékařských věd SSSR, Moskva:</i>	
Boj proti rakovině	92
<i>Miroslav Čejka, promováný filolog a doc. dr. Arnošt Lamprecht CSc., filosofická fakulta University J. B. Purkyně, Brno:</i>	
Jak staré jsou slovanské jazyky	100
<i>MUDr. PhMr. Josef Dohnálek, odborný asistent lékařské fakulty University J. B. Purkyně, Brno:</i>	
Izotopové řešení problému životnosti červených krvinek	104

ÚNOR 1963

První stranu obálky (k článku akademika L. M. Šabada) navrhl Metoděj Sychra. Na druhé straně obálky fotografie dr. Zdeňka Křapy